

(ע"ב) זהא קתני רישא צריכה מחשבה ואין צריכה הכשר, ומאן שמעת ליה האי סברא רבי מאיר'

– תמהו המפרשים (ע' בגליון הש"ס ועוד), והלא גם חכמים סוברים כן, שפרה ופרים וכן נבלת עוף טהור מטמאים טומאת עצמם, ורק בשעיר שהוא חי חולקים חכמים. ובשיטה מקובצת (ב) מחק קטע זה (וכן נראה שרש"י ותוס' לא גרסו זאת בספריהם).

ואולם לפי מה שפרש הראב"ד בפירושו השני (מובא לעיל) אכן חכמים חולקים על תנא דבי רבי ישמעאל וסוברים שאינם טמאים מחמת עצמם. וגירסה זו תואמת עם פירוש זה (עפ"י רש"י; יד דוד; שפת אמת. זבח תודה [יש לתמוה שלא הזכיר מאומה מדברי הראב"ד, וכתב כן מודנפשיה]; חזו"א. וע"ע בראשונים נדה נא. בשם הר"ח; שו"ת רעק"א ח"ב צט).

ובזה יישבו (ע' שפ"א וז"ת) גם מה שאמרו בסמוך 'נבלת עוף טהור לר' מאיר מונין לה ראשון ושני' – ומדוע לא נסתפקו לרבנן בכביצה (וע"ע בחדושי הגר"ס, ובחזו"א קמא לט, יב). וכן לעיל: 'נבלת עוף טהור לר' מאיר מהו שיטמא בכזית' (ערש"י ותוס') – משמע שלפי חכמים אין להם טומאה עצמית, ולכך אין מקום להסתפק לדעתם, שאין בהם חידוש יותר משאר אוכלין הנטמאים.

אלא שלהלכה משמע (בחולין קכא ובנדה ג, ועוד) שהגמרא נוקט בסתם כדעת תנא דבי ר' ישמעאל שפרים ופרה מטמאים אוכלין ומשקים ללא קבלת טומאה ממקום אחר (ראב"ד; זבח תודה).

'לא תתיב אכרעך עד דאמרת לי...' – ע' במובא ביוסף דעת מכות ג.

'נבלת עוף טהור לר' מאיר, מונין לה ראשון ושני או אין מונין ראשון ושני' – כלומר, האם היא אב הטומאה שעושה ראשון, או טומאתה כשאר אוכלין שלעולם אינם נעשים אב (עפ"י חזו"א קמא לט, יב. ע"ש).

דף קו

'השורף מטמא בגדים, ולא המצית את האור מטמא בגדים ולא המסדר את המערכה...' – מרש"י משמע שלפי דעת חכמים שהמתעסקים משעת יציאה טמאים – גם המצית את האור והמסדר את המערכה טמאים. ותנא זה סובר כר' שמעון שאין טומאה אלא משעת שריפה ואילך.

ואולם ברמב"ם אין נראה כן, שהוא פסק כחכמים וגם הביא ברייתא זו – ונראה שכיון שהכנות אלו נעשות שלא בשעת שריפה ולא בגופם של הפרים – אין המתעסקים בהם נטמאים (עפ"י יד דוד ועוד. ובקרו אורה ושפת אמת תמהו על דברי רש"י מה הכריחו לפרש כן).

וב'זבח תודה' צדד בדעת רש"י שאף לחכמים אין המצית והמסדר טמאים, אלא שרש"י הבין לפרש 'המצית את האור' – בגופם של פרים, ולכך כתב שתנא זה סובר כרבי שמעון שאינו מטמא עד שיוצת האור ברו בן. אלא שלפי זה צריך לומר שחסרה מלת 'ברובן' בסוף דברי רש"י. ע"ש.

ומשמע מפירושו זה שלר' שמעון, המצית את האור בפרי, הגם שהמשיכה האש והציתה ברובם – אין המצית הראשון טמא, כיון שלא סייע ולא עסק בשעה שהאור הוצתה ברובם. ובשפת אמת (לעיל קד): נסתפק בדבר (וע"ע בחזו"א פרה ח, כא ובהגהות שבסוף חלק קדשים, עמ' קעז).

ואולי יש לפרש בפשיטות שמשמע היה לרש"י שתנא זה סובר שאינו מטמא אלא השורף וכפשיטת דקרא, דקתני: 'השורף מטמא בגדים... ואיזהו השורף', ואילו היה סובר כדעת חכמים, היה לו לומר שגם המוציא מטמא. ולפי"ז ודאי אף לחכמים,

המכין את המערכה והמצית את האש – אינם מטמאים.

'ואיזהו השורף – המסייע בשעת שריפה' – כגון המהפך בבשר והמשליך עצים והמהפך באש והחותר גחלים כדי שתבער האש, וכיוצא בהן (לשון הרמב"ם פרה ה,ד).

על זיהוי מקום בית הדין – ע' בספר כפתור ופרח פ"ו ובהערות המהדיר.

פרק שלשה עשר – 'השוחט והמעלה'

'אמרו לו: אף טמא שאכל את הטהור כיון שנגע בו טמאהו' – יש מקשים, לשיטת הראשונים (ראה בפירוט לעיל לא) שמאכל פחות מכביצה אינו מקבל טומאה, הלא אתה מוצא בשופי טמא שאכל את הטהור שלא טימאהו (שער המלך ברכות ו,א; יערות דבש ח"ב ד ד"ה ונראה ליישב; רש"ש שבת צא ועוד).

ויש שכתבו לחדש שאוכלין של קודש נטמאים אף פחות מכביצה, שכשם שאינם טעונים הכשר משום שחיבת הקודש מכשרתן, כך נטמאים אף בפחות מכביצה משום חשיבותם וחיבתם. ועוד, הלא מקור דין כביצה נלמד ממכל האכל אשר יאכל (ע' יומא פ), ומשם גם למדים שצריך שיהא ראוי לאכילה, והלא הקודש מקבל טומאה אפילו אינו ראוי לאכילה כגון עצים ולבונה, משום חיבת הקודש, אם כן הוא הדין בפחות מכשיעור (כן כתב הרש"ש שם; ישועות יעקב או"ח קנה, ג. וכן דן בדבר במג"ח קמה).

ואולם בשער המלך (שם) דחה זאת והוכיח מדברי הרשב"א (בברכות מט) שגם בקודש נאמרו אותם שיעורים (וכן כתבו אחרונים להוכיח מכמה סוגיות – ע' יד דוד; לבושי מרדכי תניא יו"ד מו, ב; אבי עזרי טומאת אוכלין (רביעאה) ד, א ד"ה וראיתי. ויש מי שדחות הראיות, כי יש לחלק בין טומאת עצמים ובין לטמא אחרים, שבוה אף בקודש בעיני כביצה – 'מגדים חדשים' ברכות מט. וכן העיר שם על ראית השעה"מ מהרשב"א, שאפשר ששלמים שאני).

ובאשר לקושיא יש לומר שטענת חכמים אינה מכה הוכחה מהמקרא, אלא לפי שמשמע שטמא שאכל את הטהור חייב בכל ענין, גם כשאכל יותר מכביצה אעפ"י שכבר טימאו (עפ"י יד דוד).

אלא שצריך באור דברי התוס', שהקשו ממקרה רחוק שתחב לו חבירו בבית הבליעה, ולא מכל אוכל פחות מכביצה, והלא שיטת התוס' בכ"מ (ע' במצוין לעיל לא) שפחות מכביצה אינו מקבל טומאה. ואפשר שהעדיפו להקשות מדבר פשוט ומוסכם על דעת הכל שאינו מטמא. וע"ע קובץ שמועות אות מט; קובץ על יד (בסו"ס בית ישי, עמ' תקיח).

(ע"ב) 'מכולהו נמי – שכן לא הותרו מכללן' – וכן לענין איסור דם שהוא בכרת, יש צורך בו באזהרה מפורשת כי אין ללמדו משאר איסורים שכן לא הותרו מכללם, אבל דם הותר בשל דגים.

'מה למותר שכן אין לו תקנה תאמר בפסח שיש לו תקנה' – וכל שכן מילה שיש לה תקנה, שאם ימול ייפטר מן הכרת (ע' רמב"ם מילה א, כ. וע"ש בכסף משנה שאף לשיטת הראב"ד שכל יום עומד הוא באיסור כרת, מודה שאם מל יצא מידי כרת). אלא נקט פסח לרבותא, שאפילו הוא יש לו תקנה בפסח שני (עפ"י חדושי הגר"ס וצאן קדשים. וע"ע דבר אברהם ח"ב ד, ד; הר צבי כריתות ז).

– אין להקשות, כל זה אכניס בקל וחומר; ומה מותר שאע"פ שאין לו תקנה לא ענש, פסח שאעפ"י שיש לו תקנה עונשו

כרת, כל שכן שהזהיר – הא ליתא, שהרי אין 'כרת' בפסח אלא אם לא עשה לא את הראשון ולא את השני, הלכך מה שיש לו תקנה אינו מהוה קולא גבי כרת, כי באופן שיש כרת הרי אין לו תקנה. [ואין לומר מכל מקום נילף אזהרה כשלא עשה לא את הראשון ולא את השני – שאין זו סברא, כי עבירת הלאו חלה בשעה שעובר על הציווי, ואם כשלא עשה את הראשון לא עבר אלא, כיצד יחול במניעתו בשני. משא"כ לענין עונש].

זכי מזהירין מן הדין?! – הגם שהיה מקום לחלק; כאן הכל ענין אחד, והסברא נותנת שאם מוזהר כשהקדיש בהיתר כל שכן כשהקדיש באיסור, דאטו משום שהקדישו באיסור יהא מותר? לא כן בשאר מקומות כגון נבלה וחלב, ששני ענינים הם. אך הרי עיקר כלל זה נלמד מאחותו בת אביו ובת אמו, כמו שהביא רש"י, וגם שם קיימת סברת 'בכלל מאתים מנה', ואף על פי כן אמרו אין מזהירין מן הדין (עפ"י שפת אמת).

הקשה שם על מה שהשווה בגמרא להקשות מחלב ונבלה וכו' – הלא יש לחלק כאמור. ואולי יש לומר לפי הטעם שכתב המהרש"א (בסנהדרין סד): בזה שאין עונשין מן הדין, שמא משום חומרתו אין די לו באותו עונש לכפר, הכא נמי יש לומר שכוין שהקדיש באיסור אין די לו במלקות [שלא כשאר חייבי כריתות שכשלקו יצאו מידי כריתתן], ולכך אין בו אזהרת לאו. אכן נראה שאב"י הולך לשיטתו (בסנהדרין עו). שלמד עונש לבתו מאנוסתו מבת-בתו. והקשו עליו וכי עונשין מן הדין? ותירק, גילוי מילתא בעלמא הוא (וע' במובא ביוס"ד שם), ורבא שם חולק וסובר מקור אחר. הרי לנו שנחלקו באותה שאלה בשני המקומות; האם בגילוי מילתא עונשין או מזהירין, אם לאו.

– משמע מכאן שאף על פי שהעונש מפורש, אין ללמוד אזהרה מן הדין. ולא כן כתב הרמב"ם (ספר המצוות, שרש יד). כן תמהו המפרשים (שער המלך מאכלות אסורות ב,ב; חדושי בית מאיר בליקוטים ועוד). ויש מי שכתב שדברי הרמב"ם אמורים רק במיתות בית דין וכד' שאין שם עונש מלקות, שהרי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו, והאזהרה שאנו באים ללמוד אינה מוסיפה שום עונש, לכך ניתן להזהיר מן הדין. אבל כאן משום האזהרה אנו באים לחייבו מלקות – אין לנו ללמוד מן הדין (דברי אמת, קונטרס בענין לאוין. וע"ע יד דוד).

יש מקום לומר שאב"י שלמד מקל-וחומר, אכן סובר שכשהעונש ידוע מזהירים מן הדין. וכשם שלשיתנו (בסנהדרין נד) עונשין מן הדין כשהאזהרה ידועה [עכ"פ בכגון גילוי מלתא], כך סובר שכשהעונש ידוע מזהירים מן הדין. ורבא שחלק עליו שם חולק גם כאן, כמבואר בהמשך. ע"ע בענין אין מזהירין מן הדין, במובא במכות יז:

דף קז

'מה להלן לא ענש אלא אם כן הזהיר, אף כאן לא ענש אלא אם כן הזהיר' – יש לדקדק מדוע לא אמרו בקיצור: מה להלן הזהיר אף כאן הזהיר? ויש לומר, לפי שגזרה-שוה זו אינה מופנית ולכך ניתן להשיב עליה, לכן הדגישו שבשניהם אמור עונש כרת, במלמד ובלמד, שאם לא היה כרת בשוחט, לא היינו יכולים ללמדו ממעלה, כי היה אפשר לפרוך מה להקטרה שיש בה כרת. וזו הסיבה שבשוחט קדשים שהקדיש בשעת היתר הבמות, דרשו בו 'לא תעשה' מיוחד מולא יזבח, והלא גם שם נאמר והביאם ומדוע לא נלמד גזרה-שוה 'הבאה' 'הבאה'? – אלא לפי ששם אין חיוב כרת, לכך יש להשיב על הג"ש (שפת אמת).

לפי זה, פירוש ספק הגמרא לענין ראשון ושני הוא כאשר נוגעת טומאה בחצי אחד, האם החצי השני נטמא באותה דרגה כאילו גם הוא נגע בטומאה, או שמא אעפ"י שנחשב מחובר, יורד דרגה כאילו נגע באוכל שנגע בטומאה. וי"א שהספק הזה לא נפשט (ע' רמב"ם וכו"מ אבות הטומאה יא,ו; חק נתן).

דפים קה – קו

קעג. א. היכן היה בית הדשן בו היו שורפים בשר חטאות הפנימיות כשרות?

ב. אלו מתעסקים בפרים ובשעירים הנשרפים ובפרה אדומה, שטמאים ומטמאים בגדים?

א. כאמור לעיל, מקום שריפת פרים ושעירים היה חוץ לשלש מחנות. לדברי רבי שמעון – למזרח של ירושלים (גזרה שוה משריפת פרת חטאת), ולחכמים – מצפון לירושלים (שכל מעשה חטאת בצפון. רש"י). רבי יוסי הגלילי אומר: שורפים במקום שיש בו דשן (על שפך הדשן ישרף). רבי אליעזר בן יעקב אומר: מקום משופך (– משופע, ברשפיכה). רבא נקט שראב"י אינו מצריך שיהא בו דשן משכבר, ואביי דחה שאפשר שראב"י אינו חולק על ריה"ג בדבר, ומחלוקתם מוסבת רק על מקום משופך.

א. יש מפרשים ברייתא אחת בתורת כהנים (ויקרא, דיבורא דחובה) שאין צריך שיהא שם דשן משכבר (ע' ליקוטי הלכות). וי"א שהכל מסכימים שצריך מקום שנתנו בו דשן בעבר, אלא כוונת הברייתא שאין צריך להיות שם דשן עתה בשעת שפיכה. או הכוונה שאין דין זה מעכב את השריפה, שאעפ"י שאין שם דשן שורף (ע' רא"ם ויקרא ד; קרבן אהרן על התו"כ שם).

ב. משמע שלדעת רבי יוסי הגלילי אין צריך צפון בדוקא. וכן משמע מסתימת המשנה, שאין מקום מסוים ובלבד שיהא חוץ לשלש מחנות. וכן נראה להלכה (ליקוטי הלכות).

ב. לתנא קמא דמתני', המוציאים מהעזרה את הפרים והשעירים נטמאים. ולרבי שמעון, רק המתעסקים והמסייעים משעת שריפה ואילך, משויצת האור ברובם. [ויש דעות נוספות: רבי יהודה: משויצת בהם האור. רבי מאיר: משיצאו מחומת ירושלים. תוספתא יומא ג לגרסת הגר"א].
[בפרה אדומה, כל העוסקים בה מתחילה ועד סוף נטמאים (פרה ד,ד). בטומאת המשלח את השעיר – ע' ביומא סד].

א. לתנא קמא נטמאים גם אותם נושאים שלא הוציאוהו (זבח תודה עפ"י הרמב"ם; חזו"א קמא לט,ח).
ב. בכלל 'מסייע בשעת שריפה' – מהפך בבשר, משליך עצים וחזותה גזלים כדי שתבער האש (עפ"י רמב"ם פרה ה,ד).

ג. יש להסתפק לרבי שמעון, על מי שהתחיל לשרוף ואח"כ המשיכה האש לשרוף והציתה רובם – האם זה המתחיל נטמא אם לאו (שפת אמת. ובלקוטי הלכות משמע שלא נטמא).

המכין את המערכה והמצית את האור, אמרו בברייתא שאינם מטמאים.

מרש"י משמע לכאן' שזה אמור רק לרבי שמעון, אבל לת"ק נטמאים. ואילו מהרמב"ם נראה שגם לת"ק אינם טמאים. (ובזבח תודה צדד לפרש דברי רש"י באופן אחר).

המתעסק לאחר שנעשה אפר – לא נטמא (והשרף אתם). לאחר שניתך ונחרך ועדיין אינו אפר – מחלוקת ת"ק וראב"ש.

הלכה כת"ק, שטמאים עד שנעשה אפר (עפ"י רמב"ם פרה ה,ד; ליקוטי הלכות).

פרק שלשה עשר; דף קו

- קעד. א. השוחט קדשים בחוץ והעלם שם בהעלם אחד (=בשגגה אחת, שלא נודע לו בינתים) – כמה חטאות חייב?
ב. עונש ואזהרה בשוחט ובמעלה – מניין?
ג. מה דרשו בסוגיא מהכתובים למען אשר יביאו בני ישראל את זבחייהם אשר הם זבחים על פני השדה, והביאם לה'... ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים...?
ד. מה חילוק יש בין מקריב קדשים שהוקדשו בשעת איסור הבמות לאלו שהוקדשו בשעת התר הבמות?
- א. השוחט קדשים בחוץ והעלם בחוץ – חייב שתיים (במזיד מלקות ובשוגג קרבן חטאת. משנה מכות יג; ריש כריתות). רבי יוסי הגלילי אומר: אינו חייב אלא על השחיטה, אבל על ההעלאה פטור שהרי העלה דבר פסול.
- ב. בהעלאת חוץ מפורש בכתוב העונש והאזהרה; – ואלהם תאמר...אשר יעלה עלה או זבח ואל פתח אהל מועד לא יביאנו... ונכרת האיש ההוא מעמיו; השמר לך פן תעלה... (וכל מקום שנאמר השמר ופן אינו אלא לא תעשה).
בשחיטה נאמר העונש בפרוש (איש איש מבית ישראל אשר ישחט... ונכרת האיש ההוא מקרב עמו) אבל האזהרה אינה מפורשת. אביי אמר ללמוד זאת בקל וחומר משחיטת קדשים שנתקדשו בזמן התר הבמות (שאזהרתם מולא יזבחו עוד את זבחייהם...). ואולם הקשו על כך הלא אין מזהירין מן הדין. והביאו דברי רבי יוחנן שדרש גזרה שוה 'הבאה' 'הבאה' מהעלאה, ללמד אזהרה בשחיטה כשם שהזהיר בהעלאה. ורבא אמר רבי יונה, גזרה שוה 'שם' 'שם'.
- ג. למען אשר יביאו בני ישראל את זבחייהם אשר הם זבחים – זבחים שהתרת לך כבר. כלומר שהקדישום בזמן התר הבמות [קודם שהוקם המשכן]. בא הכתוב ליתן מצות עשה להביאם לפני ה'. על פני השדה – לומר לך, הזובח בשעת איסור הבמות מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב על פני השדה, לע"ז. והביאם לה' – זו מצות עשה.
ולא יזבחו עוד... – קרי ביה 'ולא יזבחו' 'ולא עוד' – שתי אזהרות יש כאן; על הזובח בהמה למרקוליס שהוא חייב, הגם שאין דרך עבודתה בכך (ועוד זאת: אין דרכה בעבודת כבוד כלל). ואזהרה נוספת על זביחת קדשים שהקדישם בשעת התר הבמות.
- ד. המקריב קדשים שהוקדשו בשעת התר הבמות – אינו חייב כרת (חקת עולם תהיה זאת להם לדרתם – זאת להם (- עשה ול"ת) ואין אחרת להם). אלא עבר על 'עשה' ו'לא תעשה' בלבד, כאמור.
קדשים שהוקדשו בזמן איסור הבמות, יש בהם עונש כרת, מלבד 'עשה' ו'לא תעשה' (כדלהלן קיב קיט; רמב"ם מעה"ק יח ועוד).

דף קז

- קעה. א. אלו חילוקי דינים ישנם בין מוקטרי פנים שהעלם בחוץ למוקטרי חוץ שהעלן בחוץ?
ב. העלה מוקטרי פנים ומוקטרי חוץ בהעלם אחד – האם חייב חטאת אחת או שתיים?